

Kirkefondets input til folkekirkens liturgiarbejde

Kirkefondet hilser biskoppernes initiativ med et grundigt gennemsyn af folkekirkens gudstjeneste, liturgier og ritualer velkomment. Lige siden "Værkstedskirken" blev etableret for 50 år siden og blev dokumenteret af Kirkefondet i de mange studiemapper om gudstjenestefornyelse har dette spørgsmål været i fokus i vores arbejde. Og det er vort håb, at den proces, som er sat i gang, vil føre til ændringer på flere forskellige områder på en sådan måde, at fremtidens liturgiske udvikling kan ske i kontinuitet med fortiden og i dialog med nutiden. Vi vil især pege på fire områder:

- En ordo-model for højmesse
- Oprettelse af et liturgisk center
- Inddragelse af gudstjeneste-erfaringer fra tiden med corona-relaterede restriktioner
- Flere facetter i spil i sakraments-teologien

En ordo-model for højmesse

Den nuværende autoriserede højmesseordning indeholder helt konkrete anvisninger, bl.a. med korsvar (i forskellige udgaver), som kan virke forvirrende for kirkegængere anno 2021, især i de mindre sogne. I rapporten om "Folkekirkens liturgi mellem frihed og fasthed" drøftes bl.a., hvor meget af f.eks. højmesse skal i fremtiden være autoriseret, og hvor meget skal være frit i forhold til lokal udformning. Der opstilles flere forskellige modeller for dette, og Kirkefondet vil gerne opfordre biskopperne til, at der arbejdes videre med den model, som er blevet kaldt "mellemvejen", hvor man autoriserer strukturen i højmesse som en fast struktur (ordo) med 4 "obligatoriske" led: Samling, ord, måltid og sendelse. Det synspunkt grunder vi også i en fælles kirkelig forpligtigelse, idet flere af de evangelisk-lutherske kirker i bl.a. Norge, Sverige og USA i forlængelse af deres reformarbejde har indført en ordo-baseret gudstjeneste. Ud fra og omkring dette grundmønster, som kan være bestemmende for nogle få faste elementer hvad både angår form, indhold og teologiske formuleringer, er der mulighed for lokale variationer. Dette giver mulighed for at fastholde nogle fælles centrale elementer funderet i Bibelen og bekendelserne, samtidig med at der åbnes for, at gudstjenester løbende tilpasses tid og sted for deres afholdelse. Det er med til at skabe genkendelighed på tværs af sogne og menigheder i hele landet i form af de faste elementer – og de mere frie elementer inden for ordo sikrer en lokal genkendelighed af gudstjenesten som sognets gudstjeneste til afspejling af det liv, der leves lokalt. Det er en af Kirkefondets grundopfattelser, at menighedens liv og vækst sikres bedst gennem kontekstuel teologi – og det gælder også den liturgiske teologi. Vi vil også gerne arbejde for en grundforståelse af, at højmesse er sognets gudstjeneste, ikke præstens. I det videre arbejde med "mellemvejen" appellerer vi til, at tankegangen bag en ordo-baseret gudstjenesteform nærmere undersøges ind i en dansk kontekst. Og hvis biskopperne beslutter sig for, at ordo-modellen vil være en oplagt vej at gå i forhold til spørgsmålet om fasthed og frihed, opfordrer Kirkefondet til, at der nedsættes en arbejdsgruppe, som har til opgave at undersøge, hvordan ordo-modellen teologisk, liturgisk og strukturelt vil give mening ind i en dansk folkekirkelig sammenhæng.

Oprettelse af et liturgisk center

En større grad af frihed til at præge gudstjenesterne lokalt – f.eks. med afsat i den ovenfor nævnte ordo-model – fordrer, at der sker en liturgisk dannelse af både præster og lægfolk. Ordo-tænkningen er mere end en fast model – det er en grundforståelse af, at liturgi – og dermed gudstjenesteformer og ritualer - ikke er statiske størrelse – men noget som vedblivende dannes og formes i en evigt pågående proces, som fordrer et kontinuerligt liturgisk-teologisk arbejde, der passende kunne tage sit afsæt i et liturgisk center. Et sådant liturgisk center vil både nu og fremadrettet kunne kvalificere folkekirkens gudstjenesteliv ud fra et tværfagligt

perspektiv med blik for både præster, øvrige ansatte og lægfolkets rolle i og ansvar for gudstjenestelivet, hvilket svarer til intentionerne bag oprettelsen af Folkekirkens Pædagogiske Institut i 1992 på det religionspædagogiske område.

For at en større grad af frihed til lokalt at forme sin gudstjeneste skal give mening, så bør lægfolket gives større medbestemmelse, ligesom menighedsrådenes ansvar på det liturgiske område bliver langt mere omfattende, end det er i dag. Denne for Kirkefondet helt naturlige inddragelse af lægfolket også på det liturgiske område kan fordre en styrket liturgisk dannelse – også af lægfolket. Det kan ske på mange felter, men Kirkefondet vil varmt anbefale og meget gerne være med til aktivt at arbejde for og etablere et liturgisk center. Uanset hvor og hvordan dette center forankres i den kirkelige og teologiske kontekst, så er det vigtigt, at lægfolket og dermed de mange frie kirkelige organisationer tænkes med – f.eks. som repræsentanter i en baggrundsgruppe eller følgegruppe for et liturgisk center.

Hvis der indføres en form for ordo-model, så kan der være brug for en række supplerende vejledninger og arbejdet med at udforme disse kunne også lægges ind i et liturgisk center.

Inddragelse af gudstjeneste-erfaringer fra tiden med corona-relaterede restriktioner

Coronatidens udfordringer har også ført til afprøvning af nye gudstjenesteformer. Det skete, da man i en periode udelukkende kunne gøre brug af forskellige former for digitale gudstjenester, og da man i en anden periode kun måtte afholde gudstjenester af max. 30 minutters varighed og uden salmesang. Dette har betydet, at der i mange sogne er blevet arbejdet seriøst med gudstjenestens form, og det er vigtigt at tage nogle af disse mange erfaringerne med videre i gudstjeneste-debatten. Oplevelser med de korte 30 minutters gudstjeneste har skærpet sansen for, hvad der er vigtigst i en gudstjeneste. Hvilke led vil vi ikke undvære ved vores gudstjeneste? Hvilken rolle spiller kirkemusikken? Hvilken betydning har det, om der er en menighed til stede i kirkerummet? Hvad betyder rummet for gudstjenesten? Kan man undvære menighedssangen og stadig tale om en gudstjeneste? Dette og meget mere må fortsat bringes i spil i den debat og det liturgiske arbejde, som vi kraftigt opfordrer biskopperne til at holde gang i de kommende år. Kirkefondet melder sig gerne som aktiv deltager og facilitator i sådan en proces på alle niveauer i folkekirken.

Sakraments-teologien til overvejelse

Vi har noteret os, at der i debatten efter udgivelsen af de to rapporter om dåb og nadver bl.a. er blevet peget på, at folkekirken bør benytte denne anledning med øget fokus på gudstjenesten og dermed også på vore to sakramenter, dåb og nadver, til at diskutere, om ikke der er behov for, at der udarbejdes nye ritualer til dåb og nadver, som åbner for flere facetter i sakraments-teologien end dem, som pt. er de herskende i de nuværende ritualer. Der er f.eks. blevet efterlyst et nadverritual med mere fokus på nadveren som fællesskab end det er tilfældet i de nuværende ritualer.

Det vil også her være oplagt her at tage afsæt i erfaringer, som er blevet gjort med netop dåb og nadver i de mange måneder med coronarelaterede restriktioner for gudstjenester og kirkelige handlinger. Netop fællesskabs-elementet i de to sakramenter, dåb og nadver, er blevet udfordret eller accentueret under perioden med corona. For hvordan er det med dåbens betoning af at blive døbt ind i menighedens fællesskab, når et hav af dåbshandlinger er blevet foretaget før eller efter højmessens søndagen og indtil flere gange i løbet af lørdagen, fordi der var skrappe begrænsninger mht. antal deltagere ved dåbsgudstjenesterne? Og hvordan med nadverfællesskabet, når man sad derhjemme ved skærmen og havde sin egen ”lille nadver” sammen med præsten, som foretog den virtuelt? Og måske var der ved coronatidens nadverhandlinger i kirkerne, hvor brød og vin blev båret rundt til menigheden stående nede i kirkerummet, en større fornemmelse af netop nadverens fællesskab?

Med afsæt i nogle af disse erfaringer kan der være et håb om, at der nu sættes gang i et grundigt liturgi-teologisk arbejde, som kan føre til, at fremtidens liturgier og ritualer vil give bedre udtryk for flere forskellige teologiske aspekter af de to sakramenter – både i de tekster, bønner,

mm., som omgiver de to centrale sakramenter – men også i den praksis, som udøves i og omkring dem. Måske skal der, som det allerede er tilfældet på nadverens område, være flere mulige ritualer og former at vælge imellem for den enkelte lokale kirke – med en lille kerne af fasthed i de to sakramenters ritualer? Det ville være oplagte emner, som kunne drøftes, bearbejdes og udfoldes i et liturgisk center.

For Kirkefondet

22. marts 2021

Generalsekretær, cand. theol., Henrik Bundgaard Nielsen